

II.

„Mojou snahou je budovať tieto ostrovy
stále lepšie a lepšie“

ITA WEGMANOVÁ
A LIEČEBNÍ PEDAGÓGOVIA

*Prijatím vojnou poškodených detí
vôbec nestratíme naše poslanie
v liečebnej pedagogike, naopak,
práve na tom sa v súčasnosti zakladá,
ak to však nepochopíme, nebudeme kráčať
veľkým krokom s dobou. Môžete si byť istí,
že nepôjdem malými krokmi, naopak,
chcem zostať pri veľkých.*

(20. 8. 1942)

V sobotu 22. marca 1925 sa v spravodajskom liste týždenníka „Goetheanum“ objavil inzerát, ktorý upozorňoval na existenciu nového „Liečebného a výchovného inštitútu pre deti vyžadujúce duševnú starostlivosť“ v Jene-Lichtenhaine. Tento „inštitút“ založili traja veľmi mladí ľudia s veľkým nadšením, bez finančného základu, s absolútnou dôverou v Rudolfa Steinera a v antropozofiu; vzali do prenájmu budovu, vybavenú najnutnejším zariadením, a prijali prvé deti s „osudom“, ktoré potrebovali ich pomoc.

Nemusím azda veľa hovoriť o tom, aká to bola ne-uveriteľná rana, keď nás o osem dní neskôr zastihla z Dornachu správa o smrti. Nebolo samozrejmé, že to po tomto náhlom údere pôjde ďalej. Určite sme sa pol roka od Jeny báli o tento drahý život a vedeli sme, že Ita Wegmanová spolu s dr. Nollom s najkrajnejším nasadením a najväčším možným odovzdaním svojich liečiteľských síl urobia všetko pre to, aby umožnili ďalšie pôsobenie Rudolfa Steinera na fyzickej úrovni. Počas celého polroka smerovali naše myšlienky a pocity sem. A hneď na začiatku takýto úder! Mali sme tu vtedy na návševu otca jedného nášho spolupracovníka, ktorý nebol celkom zasvätený do našich súvislostí. Bol samozrejme presvedčený, že tento počin mladých ľudí sa tak ocitne v koncoch.

*Za to, že sa to neskončilo, vďačíme Ite Wegmanovej. (...) Ešte na Turíce toho roku sa na podílet Ity Wegmanovej a ďalších priateľov z predstavenstva konal v Dornachu veľký Turičný zjazd. Na tomto turíčnom stretnutí sa uskutočnili ďalšie podstatné veci pre liečebnopedagogickú prácu. Mohli sme referovať Ite Wegmanovej o tom, ako to u nás vyzerá. Prijala to všetko s takým veľkým záujmom, že v hĺbke duše mladých návštevníkov vznikol jasný a zreteľný dojem: *sila Rudolfa Steinera pôsobí teraz v Ite Wegmanovej a prostredníctvom nej*. Takto sme to tušili a vnímali. Pre vnútorné vybudovanie liečebnopedagogického inštitútu bolo potom veľmi podstatné, že Ita Wegmanová sprostredkovala kult nedeľného posvätenia, ktorý sa robil dovtedy len na štuttgartskej škole. Bolo to v onom okamihu, keď pred nami stálo toto nové obdobie pôsobenia bez Rudolfa Steinera, inaugurované Itou Wegmanovou. Asi Vám, milí priatelia, ktorí túto prácu vykonávate, nemusím vraviť, akým požehnaním pre prítomnosť a najmä pre budúcnosť je, že naše deti, vyžadujúce duševnú starostlivosť, osloví tento kult v hĺbke ich bytosti a spojí ich s veľkým uzdravovateľom svetov. Čoskoro potom nasledovala niekoľkodenná návšteva Ity Wegmanovej na Lauensteine, kde sa intenzívne spojila s osudom chorých detí a dávala rady, povzbudzovala ľudí, zapalovala a posilňovala ich v ich konaní, verná Rudolfovi Steinerovi, odhodlaná túto prácu doviest ďalej, do budúcnosti. (Siegfried Pickert)*

Dnes, 17. septembra 2001, sa niekde *uprostred* týchto troch prednášok chceme do všetkých podrobností rozpamätať na Ite Wegmanovú a na antropozofickú liečebnú pedagogiku. Asi to môže niektorých prítomných prekvapiť, ale máme dobré dôvody, aby sme to v plnom rozsahu urobili. Pretože liečebnopedagogické hnutie bolo za života Ity Wegmanovej v určitom zmysle sociálnym centrom, doslova *srdcom* jej lekárskej sekcie. Plné venovanie sa deťom, ktoré sa na svojej inkarnačnej ceste museli vyrovnávať s ťažkými, ba tými najťažšími prekážkami, práca s nimi na základe spirituálneho chápania človeka, reálnej predstavy o každej inkarnácii v celostnej súvislosti osudu, a spoločná práca v skupine ľudí s kresťansky orientovaným náboženským zmýšľaním - to bola z pohľadu Ity Wegmanovej tá pravá antropozofická medicína. Toto liečebnopedagogické nasadenie

vyžadovalo vypätie všetkých síl a zároveň i odvalu - „*Michaela nemožno dosiahnuť v pasívnej zbožnosti alebo v naladení orientovanom na modlitbu, ale dosiahneme ho aktívnym oddaním sa duchovnu*“ (Ita Wegmanová). Toto sa dialo v dobe, ktorá spochybňovala dokonca i právo týchto detí na existenciu a radikálne popierala možnosť a zmyslupnosť akejkoľvek liečebnopedagogickej podpory. Na tomto pozadí existujú ešte i dodnes veľmi aktuálne dôvody, prečo vnímať tento michaelský postup Ity Wegmanovej v boji o liečebnú pedagogiku a tým o osudovú dimenziu ľudského jestvovania, alebo ešte lepšie, prečo ich prijať do vlastnej sféry srdca a vôle - pretože spôsoby myslenia a konania „bioetiky“ a génového inžinierstva našej súčasnosti sú rovnako reálne sily ako smrtiace hnutie národných socialistov, ktorí vzali život 70 000 postihnutým ľuďom.

Dnes ráno nám rozhlas oznámil, že včera vo večerných hodinách prišiel v Palestíne o život neznámy človek; bol to hluchonemý a duševne postihnutý človek, ktorý išiel svojou cestou, na výzvu

polície sa nezastavil, a tak padol za obeť smrtiacemu zmätku v izraelskom okolí. Muselo to byť približne v tých večerných hodinách, kedy pred 2000 rokmi na tom istom území Ježiš Kristus pomohol ľuďom, ktorí sa nemohli hýbať, hluchým a nemým, chorým a postihnutým“. Na onom palestínskom území, ktoré navštívila i Ita Wegmanová v roku 1934, keď po všetkých národno-socialistických procesoch a katastrofách v Dornachu ťažko ochorela a bola blízko smrti. Ona ale hľadala a našla sily do budúcnosti.

„Sila Rudolfa Steinera teraz pôsobí v Ite Wegmano-vej a prostredníctvom nej“ - tento turíčný zážitok mal Siegfried Pickert, Franz Löffler a Albrecht Strohschein niekoľko dní po smrti Rudolfa Steinera. Dodalo im to silu ďalej stavať a pokračovať v diele, ktoré začalo v lete 1923. So Sandroe Staugh- tonom sa vtedy dostalo do opatery Rudolfa Steinera a Ity Wegmanovej prvé dieťa vyžadujúce duševnú starostlivosť; vtedy, v anglickom Ikley, Rudolf Steiner poslal v telegrame meno i tomu dieťaťu („so srdečnou spomienkou na Willfrieda Immanuela“), ktoré neskôr aj napriek intenzívnej terapii malo v Arlesheime zomrieť na hydrocefaliu; v tom istom čase začali Franz Löffler a Siegfried Pickert svoju liečebnopedagogickú spoluprácu s výchovným ústavom Johanna Truppersa a mládežníckym sanatóriom „Sophienhöhe“ v Jene.

3. septembra 1923 poobede, keď sa konala druhá londýnska lekárska prednáška, odišiel Rudolf Steiner do výchovného a opatrovacieho zariadenia

Margaret Macmillanovej v Deptforde, do najbiednejšej časti prístavného okolia londýnskeho East- -endu.

Macmillanová vzala do svojej vynikajúcej opatery 300 detí z najchudobnejších vrstiev obyvateľstva vo veku od 2 do 12 rokov. Okolo Macmillanovej pôsobí vzácné obetavý, s istotou konajúci a rozvážny zástup vychovávateľov. Deti sem priviedli v neuveriteľne zanedbanom stave, boli doslova a do písma vytiahnuté zo špiny. Tento ústav prijíma za chovancov deti s rachitídou, tuberkulózou i s oveľa horším postihnutím, duševne otupené, duchovne neprebudené. V jednotlivých triedach sme však mohli vidieť výsledky tejto starostlivosti: duchovne prebudené, duševne šťastné, uzdravujúce sa a mravné mladé ľudské bytosti. Je rovnako upokojujúce vidieť, ako sa tieto deti hrajú, učia, jedia a odpočívajú po jedle... Pôvabne hrali scény zo Shakespeareovho Sna noci svätéhojanskej. Títo malí herci boli priam dušou, úplným dramatickým výrazom. Hneď neďaleko tohto opatrovateľského domu stojí ďalší dom, liečebňa pre deti najchudobnejších. Macmillanová je tu vedúcou, touto liečebňou prejde ročne 6000 detí. Nad tým všetkým sa vznáša ušľachtilý zámer. Margaret Macmillanová v roku 1917 stratila svoju vrúcne milovanú sestru. Táto opatrovňa je venovaná jej pamiatke... S duchom Rahel Macmillanovej sa stretávame vo všetkých miestnostiach - v každom rohu, kúte, na každom kroku.'

Steinerova správa pôsobí ako výzva k sociálnemu, spirituálne podoprenému konaniu; jeho ohromnosť touto ezotericky fundovanou liečebňou pre postihnuté deti možno cítiť v každom slove jeho krátkeho príspevku.

Všetky tieto udalosti sa odohrali v auguste a v septembri 1923, v dňoch po Penmaenmawre Ak pozorujeme tieto udalosti ohliadnuc sa späť do dejín, vyjde najayo celková konštelácia, ktorá zahrnuje všetko - objavenie sa detí vyžadujúcich starostlivosť, mladých, priúčajúcich sa pomocníkov, Itino poznanie vlastného osudu, samotného Rudolfa Steinera. O niekoľko mesiacov prišli Pic. kert, holde, a Strohschein, hľadajúci pomoc, na Vianočný zjazdi zažili tu založenie lekárskej sekcie a Rudolf Steiner ich na podiv všetkých, i samej Ity Wegmanovej, pozval na prísne uzavretý kurz Študentov medicíny. Už v máji sa im potom malo podať prenajať si „Lauenstein“ v Jene, a na Turíce v čase intenzívnej koberwitzkej korešpondencie' medzi Rudolfom Steinerom a Itou Wegmanovou, napísali Steinerovi:

Veľactený, milý pán doktor! S prípravnými prácami zadanými Lauensteinu sme tak ďaleko, že Vás asi o tyzden budeme smieť privítať na návšteve. 2 pohovorov, ktoré sme mohli s Vami uskutočniť, máme akej plnu dôvery, že duchovný svet nám tento dar a tuto pomoc bude priať. Vaša návšteva bude pre nás duchovným položením základného kameňa

Už o osem dní po odoslani tohto listu pricestoval Rudolf Steiner okolo polnoci vlakom do Jeny, v nasledujúci deň si podrobne z diagnostických a terapeutických hľadísk pohovoril o všetkých de-

toch a poradil mladým liečebným pedagógom vo všetkých detailoch

(v Steinerovej skromnej dikcii: „Mohol by som túto vec trochu uviesť...?“). Už o týždeň, len niekoľko mesiacov pred začiatkom jeho pripútanosti na lôžko sa mohol konať „liečebnopedagogický kurz“ v Dornachu, na ktorý boli pozvaní aj niektorí lekári. Medzi nimi sa nachádzal i štutgartský lekár Eugen Kolisko, ktorý tri dni pred návštevou Rudolfa Steinera na Lauensteine napísal Ite Wegmanovej:

Neobyčajne sa teším na tento liečebnopedagogický kurz, ktorý bude pre mňa istotne znamenať úplne nové obdobie môjho pôsobenia. Určite ste nedávno v škole pri lekárskejších pohovoroch s deťmi jasne pocítili, ako to starostlivosť o deti v škole veľmi potrebuje. Pomocou tohto kurzu, ak ma pán doktor Steiner i Vy budete ďalej podporovať, určite vznikne niečo, čo lekárskej sekcii urobí radosť. Nemyslíte? (15.6.1924⁴)

A vzniklo z toho niečo, čo urobilo „radosť“ lekárskej sekcii - ale nielen jej. V úplne poslednom období svojej práce dokázal Rudolf Steiner ešte prednostne uviesť do chodu terapeutický prúd, ktorý čoskoro dosiahol prvé úspechy - deti robili pokroky, začali sa procesy uzdravovania. Kolisko vo svojom liste z 30. decembra 1924 Steinerovi pripútanému na lôžko (tri mesiace pred smrťou) znovu podal správu; popísal mu pokrok, aký zaznamenali v škole štutgartské problémové deti a potom i chránenci liečebnopedagogických pracovníkov v Jene, a povedal pritom:

Aj na Lauensteine mali ozajstnú radosť! Malý chlapec (...) zo Stuttgartu, ktorý predsa ešte prednedávnom sotva reagoval na svetlo, chodí teraz veselo okolo stola a veľmi sa teší, keď mu ukážeme lampu. Je to nádherné! Aj Kurt (...) je na tom oveľa lepšie a mnohí ďalší, i niektorí epileptici. Jedna Vaša návšteva, milý pán doktor, tam spôsobila nesmierne veľa dobrého, a tak všetci túžia po tom, aby vás tu mohli zase privítať, keď budete zdravý. Aj keď sa nám s deťmi darí lepšie, každý vie, ako čo len jedno Vaše slovo dokáže každému dieťaťu pomôcť.

Ak sa budeme usilovať o hlbšie pochopenie pôsobenia Ity Wegmanovej v prospech detí v liečebnej pedagogike ako pokračovania zámeru Rudolfa Steinera, nemali by sme prehliadnuť, v akej dejinnej situácii a atmosfére pôsobila spirituálna iniciatíva liečebnopedagogického kurzu. Až porozumenie, ktoré zohľadní dramatické dobové podmienky, narastajúcu temnotu v zaobchádzaní s deťmi vyžadujúcimi duševnú starostlivosť (až po ich vraždenie), nám pomôže v tom, aby sme si urobili skutočný dojem o pôsobení antropozofie v 20. storočí, a tým i o postavení Rudolfa Steinera a Ity Wegmanovej vo svete. Neboli to až nacisti, ktorí so sebou priniesli zlovestný vývoj - skôr boli jeho kulminujúcim výrazom. Už 19. storočie, v druhej polovici ktorého sa narodil i Rudolf Steiner, stále viac posúvalo na okraj deti s oneskoreným vývojom, vyhlásilo ich za „menejcenný“ funkčný prvok ekonomizujúcej a technizujúcej sa spoločnosti, pričom od doby Griesingerovho exemplárneho výroku, že

„duševné choroby sú chorobami mozgu“ (1845) sa všetky ľudské ťažkosti lokalizovali do centrálnej nervovej sústavy. V roku 1895, keď sa Rudolf Steiner presťahoval z Weimaru do metropoly Berlína, začal August Forel svoje sterilizácie so „sociálno- - eugenickým zámerom“, zaviedol pojem „rasová hygiena“ a hovoril o možnom či nutnom usmrcovaní znetvorených detí. Sociálny darwinizmus sa stal určujúcim spôsobom myslenia - publikované boli neustále obhajoby práva na samovraždu a na asistenciu pri samovražde iných, napr. slávna Jostova kniha o „práve na smrť“. V roku 1913, v roku polozenia základného kameňa prvého Goetheana a prednášok o piatom evangeliu, píše Forel: „V žiadnom prípade nezamýšľame vytvoriť novú ľudskú rasu, nadčloveka, chceme len postupne odstrániť defektných podľudí (...) vedomou sterilizáciou nositeľov zlých zárodkov, a na druhej strane podnietiť lepších, sociálnejších, zdravších a šťastnejších ľudí k stále väčšiemu rozmnožovaniu.“^{1*} V deň po ukončení prvého antropozofického lekárskeho kurzu, 10. apríla 1920, napísal psychiater Hoche v blízkom Freiburgu svoj predslov do knihy, vydávanej spolu s právnikom Karlom Bindingom pod názvom „Povolenie zničiť život, ktorý nie je hoden života“. Napokon v roku 1924, v prednáškami nabitom poslednom roku Steinerovho života, v roku kurzov o karme, objasňujúcich problém osudu, kurzov pre „mladých medikov“, ktoré zdôrazňovali kresťanskú vôľu liečiť, a v roku liečebnopedagogického kurzu, venovaného nevyhnutnosti podpory „postihnutých detí“, publikoval Forel v Lipsku mimoriadne

cynickú knihu s charakteristickým titulom „Cesta ku kultúre“, kde sa okrem iného uvádza: „Právom a náboženstvom ovládaná a sociálnu hygienu zanebávajúca medicína vyžaduje od lekárov, aby udržiavali i toho najbiednejšieho tvora pri živote tak dlho, ako je to len možné. Je triumfom pôrodníka, keď umožní narodenie i tých najúbohejších bytostí a udrží ich pri živote. Ako lekári máme žiaľ povinnosť udržať pri živote idiotov, zvrhlých, rodených zločincov a bláznov tak dlho, ako je len možné; sme dokonca povinní zabrániť mnohým tým, ktorí chcú svoj život zmariť, aby to urobili.“⁹

Mali by sme zostať pri týchto náznakoch, prostredníctvom nich však môžeme aspoň tušiť, kam až dospelo vedecké a spoločenské myslenie práve v tomto desaťročí a do akej miery tvorila antropozofia Rudolfa Steinera existenčný protipól, veľkú michaelskú iniciatívu pri záchrane celej civilizácie, a čo bolo veľmi naliehavé, pri záchrane postihnutých detí, ochrane a podpore ich osudovej cesty. Prostredníctvom týchto náznakov nám bude jasné aj to, v akej situácii sa po smrti Rudolfa Steinera koncom marca 1925 ocitli traja mladí liečební pedagógovia v Jene (mohli by sme ju považovať za stratenú). Pojem „liečebná pedagogika“ zaviedli Georgens a Deinhard z okolia Viedne už v roku 1861, keď sa Steiner narodil, avšak Steiner mu dal v poslednom roku svojho života osobitý obsah. Záverečné slová jeho liečebnopedagogického kurzu zneli: „*To všetko pre silu, riadenie a pre dobré pôsobenie Vašej vôle, moji milí priatelia!*“¹⁰ Ale zrazu

tu už Rudolf Steiner nebol, a Albrecht Strohschein, Franz Löffler a Siegfried Pickert sa na jar r. 1925 nachádzali v bezradnej, skoro beznádejnej situácii. Potom ale v čase Turíc natrafili na Itu Wegmanovú a vychádzajúc z čistej mladíckej nadšenia, zrealizovali hlboké spirituálne tajomstvo („*sila Rudolfa Steinera je tu teraz činná v Ite Wegmanovej a prostredníctvom nej*“), ktoré až doposiaľ nikomu nebolo známe.

*Plody duše tie zrejú mi,
keď na zemi zažitá v
duchu ti posielam.*

*Potom sa mi zjaví
minulé bytie v ohni sa
obšťastní, aby
nadobudlo tvar, ktorý
ma zahalí v dome
duchov.*

*Tak vezmi ruku duše,
odovzdá ti moje ja, to
tvoje.
A čiň, čo mi je milé.*

*Bude sa to diať, akoby
moje vlastné Ja viedlo
pero.¹*

Ita Wegmanová sa v roku 1925 a v rokoch nasledujúcich ocitla v neľahkej situácii - musela a chcela vybudovať a zdokonaľovať antropozofickú liečebnú pedagogiku, napriek tomu, že podmienky rozvoja boli všelijaké, len nie vhodné a takmer všetkému stálo niečo v ceste. A tak mohla počítať len s neskúsenými, nevzdelanými a navyše vyslovene svojvoľnými ľuďmi; v podobnom dezolátnom stave ako politické a celkové ekonomické podmienky bola i finančná situácia - a deti, ktoré prichádzali do opatery, mali tie najťažšie vývojové obmedzenia a vážne „chorú konštitúciu“ (Rudolf Steiner). Trpeli častými epileptickými záchvatmi, nehovorili a neprestajne vyvádžali,

poškodzovali zariadenie, náhle však dokázali byť veľmi skľúčené.

Keď sa pokúsime porozumieť úlohám a aktivitám Wegmanovej v tejto situácii, bude nám zrejmá ich nesmierna rozmanitosť. Ako povedal Siegfried Pickert, Wegmanová bola pre mnohých mladých ľudí človekom zásad, podľa ktorého sa orientovali, mohli od nej dostať osobnú radu, povzbudenie a podporu, ale aj kritiku. Vyhľadávali ju, keď chceli uzavrieť manželstvo alebo sa zhoršili vzťahy, a vôbec, keď sa objavili medziľudské krízy. Tieto neboli zriedkavé, ale niet divu, keď si uvedomíme, že mladí liečební pedagógovia boli ľudia sústavne prepracovaní, ktorí boli nútení bezpodmienečne spolupracovať v stiesnených priestoroch; keď uvážime, že k nim ako spolupracovníci neustále prichádzali ľudia, ktorí mali sami problémy, boli duševne labilní a hľadali oporu. Wegmanová sa pritom stále snažila vytvoriť profesionálnu úroveň práce, prípadne ju zachovať tam, kde už bola. Cítila sa byť zodpovedná za otázku vzdelávania a robila všetko pre to, aby sa uskutočňovali prednáškové kurzy a mohli sa ich zúčastniť i veľmi zaneprázdnení pracovníci z domovov. Jednotlivé miesta stále zásobovala pomocnými silami z Arlesheimu a snažila sa podľa svojich síl vždy zabezpečiť lekársku starostlivosť inštitútov. Pritom sa neustále starala o to, aby ľudia zachovávali a pestovali spiritualitu tohto ezoterického hnutia a aby ju prežívali v súvislosti s jednotným poslaním. V takejto situácii urobila Wegmanová mnohé závažné rozhodnutia o možných rozšíreniach a neskôr tiež o ochrane detí a spolupracovníkov v stále nebezpečnejších časoch. A napokon bola to Ita Wegmanová, na ktorú sa nakoniec navrášili všetky finančné starosti, prinajmenšom vždy vtedy, keď nadobudli rozmery, ohrozujúce samotnú existenciu ústavov a hrozilo ich uzavretie. Pomohla, kde mohla, raz však v liste Madeleine van Deventerovej napísala:

13

Každý si vo svojom srdci myslí: „Pani dr. Wegmanová predsa dá peniaze dohromady“, a pretože tu je toto

zmýšľanie, riešenia neprídu. Tak to vyzerá. A môj vnútorný hlas mi hovorí: pretože sa to, čo môžem dať spirituálne, cení menej ako materiálna podpora, cítim sa tým tiež ochromená. Vôbec neviem, ako sa to môže ďalej vyvíjať, cítim len, že takto medzi vami ďalej žiť nemôžem. Pokiaľ človek ešte jasne nerozpoznal, že materiálna podpora môže vzniknúť len víťazstvom nad Ahrimanom alebo spojením s ním, takže za peniazmi sa môže skrývať i spiritualita, dokiaľ toto nik neuzná a každá pomoc bude považovaná za samozrejmosť, dovedy budeme trpieť ochromením.
(9. 5.1933)^u

„Cítim, že takto medzi Vami ďalej žiť nemôžem.“ Napriek všetkým jej vonkajším úlohám i podnikateľským talentom bola Ita Wegmanová človekom výsostne spirituálnym; a jej bytosť bola nanajvýš duchovná. Vedela o silách, ktoré v nej žili a ktorým bola zviazaná. Ostatní ľudia to nevnímali vôbec alebo len matne a Wegmanová o mnohom neriekla ani slovo, uchovávala si to v kútiku srdca. Tak či tak, mnohé veci predsa vychádzali najavo a pôsobili, napr. v prípade liečených detí, ktoré Wegmanovú jasne „poznávali“:

Vo vzácnej bezprostrednosti v nej žila veľká láska k chorým a trpiacim a keď prechádzala domovami pre deti vyžadujúce duševnú starostlivosť, jej srdce okamžite zatienil všetok ten preliaty žiaľ a spútaná vina. Tieto deti zachvátila akási slávnostná nálada, ktorú sme inak pozorovali len v hlbokom spánku, kedy temné stránky slabostí denného života prežiaril jas hierarchií. Keď kráčala krdľom detí, v srdciach sa im dvíhala akási opozícia voči postihnutiu, plytký pohľad sa napriam, získal vlastné vyžarovanie, ako keby sa im konečne dostal do zorného poľa cieľ, ktorý sa vyplatí. Jej návštevy v domovoch boli vždy slávnostnými udalosťami. (Franz Löffler¹⁵)

Ak nám ďalej pôjde o to, aby sme doposiaľ abstraktne načrtávané poslanie a činnosť Ity Wegmanovej vo vývoji liečebnopedagogického hnutia naplnili životom, intenzitou a prítomnosťou, môže sa nám to podariť i pomocou korešpondencie medzi liečebnými pedagógmi, ktorá doposiaľ existuje. Zachovala sa záplava listov z písomného styku s domovami - alebo presnejšie, s jednotlivými ľuďmi na rôznych

miestach, najmä so Siegfriedom Pickertom, Franzom Löfflerom, s Wernerom Pachem, Friedom Geuterom a Michaelom Wilsonom, s liečebnými pedagógmi a lekármi Heinrichom Hardtom a Edmundom Drebberom, ako aj s Erichom Kirchnerom, ktorý pôsobil v Arlesheime ako správca financií a zástupca Wegmanovej, keď bolo treba odvrátiť ekonomickú katastrofu... Intenzívna korešpondencia hovorí o mnohých detailoch každodenného života, ale i o veľkolepých názoroch a smelej snahe Wegmanovej vystúpiť proti nebezpečnej „olovenej tiaži“ (Steiner) a začať boj o existenciu s duchom času.

Malá ukážka z korešpondencie s Franzom Löfflerom tu môže hovoriť za mnohé iné. Išlo o účasť liečebných pedagógov na Svetovej konferencii o spirituálnej vede a jej praktickej aplikácii („World Conference on Spirituál Science and its Practical Applications“), veľkého antropozofického podujatia, ktoré zorganizoval muž svetového mena, Daniel Nicol Dunlop, v septembri 1928 v srdci Londýna. Zúčastnilo sa na nej viac než 2000 ľudí, ktorí sa zoznamovali s aktivitami antropozofov v mnohých oblastiach kultúrneho a sociálneho života. Wegmanová od začiatku chcela, aby tu bola liečebná pedagogika výnimočne dobre zastúpená, ľudsky, ale i príkladmi prác z jednotlivých inštitútov. 24. mája 1928 píše Löfflerovi:

Musíte sa začať už teraz silne sústreďovať na to, aby deti robili to najlepšie, čo len robiť môžu a abyste aj Vy priniesli to najlepšie, čo môžete ponúknuť. (...)
Londýn má teda pre nás obrovský význam, takže Vás i Pickerta prosím, poriadne sa na to sústreďte, aby sa vec podarila.¹⁵

Aj keď všetky tieto procesy prebiehali očividne dobre a k spokojnosti Wegmanovej, Löffler jej jedného dňa oznámil, že nebude môcť - na rozdiel od ďalších desiatich (!) spolupracovníkov - cestovať do

Londýna. V jeho odôvodnení sa hovorí:

Veľmi by ma tešilo, keby som sa mohol zúčastniť, predsa Vás však, milá pani doktorka, musím poprosiť, ak by som bol len trochu postrádateľný, aby som smel zostať v Jene. Myslím pritom aj na finančnú otázku.

Čo sa týka bielizne, šiat a topánok, som úplne rozodraný, doteraz som mohol žonglovať a kombinovať, ale od Veľkej noci je i toto moje umenie v koncoch.

Je za tým tá „dobrá“ košeľa. Peniaze potrebujeme teraz na oveľa naliehavejšie veci. (10. 7.1928)¹⁵

A tak bola situácia reálnejšia a Löffler jej v priebehu svojho listu oznámil, na čo chce potom ešte použiť ďalšie príjmy. Nie na získanie šatstva, ale na vybudovanie terapie farbami...

Wegmanová z celého jeho listu svojim duševným jemnocitom vyčítala, že Löffler má rôzne dôvody na to, prečo do Londýna neisť. Nič z toho sa jej nehodilo - chcela, aby bol bezpodmienečne pri tom, poznala rozmanitosť jeho talentu a veľkosť tejto mladej osobnosti. A tak mu píše, že síce rešpektuje jeho rozhodnutie zostať doma - má vraj konať podľa vlastného uváženia, pokiaľ to bude považovať za „uspokojivejšie“, k chýbajúcemu obleku však poznamenáva:

Kvôli otázke oblečenia budeme musieť v budúcnosti prijať ďalšie opatrenia, pretože predsa nie je možné, aby sa človek pohyboval vo svetovom hnutí a nemohol pritom aj dobre vyzerať. (6. 7. 1928'⁶)

Potom mu ešte v dodatku ponúkla niekoľko obnosených, ale stále dobre vyzerajúcich pánskych oblekov z arlesheimskej kliniky... Napokon sa Franz Löffler spolu s mladým Karlom Konigom vydali loďou na konferenciu do Londýna, ktorá znamenala obrovský úspech.

Ďalších pár typických listov, ktoré nám umožňujú sledovať Wegmanovej štýl vedenia, si o niekoľko

mesiacov neskôr vymenila so Siegfriedom Pickertom. 21. novembra 1928 Pickertovi v krátkosti oznamuje, že ho zaradila na listinu prednášajúcich na vianočnom zjazde, ktorý sa mal konať o päť mesiacov, a určila mu i konkrétnu tému:

Bola by som rada, keby sme tu na Vianoce alebo po nich, tak okolo 27. - 29. decembra, mohli mať lekársky kurz, na ktorom by sa mohli zúčastniť aj liečební pedagógovia. A tak by sme tu radi videli v tomto čase i Vás ako hovoriaceho a síce formou členskej prednášky, hore v Goetheane. Zadala som tému „Liečebná pedagogika v sociálnom živote“. Dúfam, že sa na mňa nehneváte, že som Vás určila za prednášajúceho. Azda byste mohli o tom, čo máme povedať, buď písomne, alebo pokiaľ možno ústne prehovoriť.¹⁷

Cesta z Jeny do Dornachu bola ďaleká a Pickert sa mohol len ťažko uvoľniť, naviac sa necítil byť veľkým rečníkom, napriek tomu však Wegmanovej

prislúbil účasť a zaradil sa do jej programu. Dva týždne nato obdržala od neho ďalší list, v ktorom stálo:

Veľactená, milá pani dr. Wegmanová. Keď som včera dostal program vianočného zjazdu a prečítal som si ho, musel som myslieť na to, že dve prednášky o liečebnej pedagogike (od dr. Schuberta a odo mňa) by boli vlastne trochu priveľa. Pretože neviem, ako spolu témy súvisia, rád by som Vám z mojej strany povedal, že by som bol ochotný zriecť sa svojej prednášky, príp. ju predniesť pri inej príležitosti. Nerád by som prednášal len kvôli tomu, že sme to už dohovorili, ale iba vtedy, ak to je i teraz vhodné a nutné. (5. 12. 1928⁶¹)

Siegfried Pickert však takto jednoducho Wegmanovej plánom neunikol. Čoskoro od nej dostal túto odpoveď:

Milý pán Pickert! Váš posledný list, v ktorom sa ma pýtate, či máte odstúpiť od Vašej prednášky vo vianočnom čase, som našla po návrate z Londýna, a rada by som Vám dnes aspoň v krátkosti oznámila, že o tom nemôže byť ani reči, a že pokojne môžete mať svoju prednášku, i keď bude prednášať aj dr. Schubert. Museli by ste potom len viac hovoriť o sociálnej oblasti. (18. 12. 1928')

A tak sa potom aj stalo.

Wegmanová vo svojej veľkej spontánnosti nielenže rozdelila mladým spolupracovníkom niekedy i ťažké úlohy, ale zároveň sa s pedagogickou šikovnosťou veľmi starala o ich situáciu a vývoj, pred-

všetkým v spirituálnom zmysle. Vo svojom liste Wernerovi Pachemu o niekoľko mesiacov uvádza:

Dúfam, že sa Vám dobre darí. Považujem za veľmi znepokojujúce, že Vy, milý pán Pache, nemôžete spať, a že Vám chýba pokoj na (duševnú) prácu. (...) To je dosť vážne, pretože človek nemôže prednášať bez intenzívnej vnútornej práce. V podstate dr. Steiner zakázal prednášať každému mladému človeku, pokiaľ nedosiahne určitý vek. Nie že by sa nemali viesť vzájomné diskusie, ale veľké prednášky by sa mali konať až neskôr, keď človek dosiahne určitý vek. Tento zákon teraz prirodzene musíme porušiť. Všetko ide teraz oveľa rýchlejšie než predtým. Napriek tomu by som Vás rada upozornila, že by ste mali byť trochu opatrný; zdravie sa ľahko zničí a stratíme tým veľa vzácneho času.“

Týmto spôsobom, taktne a predsa dôrazne, mu dala vedieť, čo tým myslela. Ita Wegmanová sa nikdy alebo len zriedka pokúsila niekoho dotknúť, dokázala však postupovať s ostrou priamosťou a silou najmä vtedy, keď urovnávala dôsledky duševných omylov svojich zodpovedných spolupracovníkov. Albrecht Strohschein od nej raz dostal nasledujúci vianočný list:

Skôr než prídete sem, kde budem mať určite príležitosť s Vami hovoriť, rada by so Vám predsa ešte oznámila nasledovné: Bola som skutočne zarmútená, keď som počula, že sa veciam, ktoré sa týkajú karmy a inkarnácie, venuje tak málo pozornosti. Je naozaj nutné zaoberať sa týmito otázkami. Ak sa to však neberie dostatočne vážne, je s tým zároveň spojené obrovské nebezpečenstvo. Nie je možné hovo-

riť o inkarnáciách, ktorými si nie sme istí a sú tu len ako domnienky - sú to predsa *vždy* domnienky, ak dr. Steiner osobne nepotvrdil, že to, čo je domnienka, je i v duchovnom svete správne. Opakujem ešte raz, že len dr. Steiner to vedel bezchybne. Na to musí mať človek nielen vedomosti, ale aj nutný vek a patričný postoj. Je teda neprekonateľná trúfalosť hovoriť o domnienkach, ktoré človek má, tým spôsobom, že sa majú prijímať ako dané skutočnosti. Rozumiete mi teraz určite dobre, že domnienky, ktoré človek má, môžu byť nesmierne užitočné pre *vlastné* vnútorné poznanie, môžu byť užitočné pri poznávaní iných ľudí. Nemôžu sa však nikdy vydávať za skutočnosti a ani frivolne oznamovať iným ľuďom.

Naozaj by som Vás teda rada poprosila, aby ste si svoje vlastné tušenia, týkajúce sa Vašej osobnosti, ponechali pre seba, ináč vznikne neuveriteľný zmätok. Rovnako by ste nemali v ľuďoch vzbudiť dojem, ako keby som ja so všetkými týmito vecami súhlasila, tak ako sa budú diať. Ako dobre viete, som za napredovanie, dokonca za intenzívne napredovanie, som ale i úžasne prísna, keď sa človek v tomto zmysle dostane na scestie, čo sa môže pri postupe vpred ľahko stať.

Prosím Vás, neberte tento list ako zle mienený, píšem ho skôr preto, aby som predišla nebezpečenstvu, do ktorého by sme sa mohli dostať. Vy, pán Strohschein, patríte predsa k tým, u ktorých môžem apelovať na rozum a na pocit zodpovednosti, ktoré musíte mať, ak ste vo svojich tušeniach na správnej ceste. Myslím stále s radosťou na deň, ktorý budem môcť stráviť na Lauensteine a môžete si byť istý mojou plnou účasťou na Vašich úsiliach a Vašej práci. (16. 12. 1925)

Pri čítaní takéhoto listu by sme si mali uvedomiť, že Ita Wegmanová považovala túto malú hŕstku

liečebných pedagógov za zodpovednú voči (potenciálnemu) „svetovému hnutiu“ a podľa toho s nimi i zaobchádzala. Dala si neuveriteľne veľa námahy s jednotlivcami, pretože považovala za možné a chcela, aby sa títo jednotlivci stali vzorom kozmopolitne pôsobiacej, veľkej a kultúru obnovujúcej sily. Z toho pramenila stále rastúca zodpovednosť, týkajúca sa správneho zaobchádzania so spiritualitou antropozofickej duchovnej vedy, na ktorú Wegmanová neustále upozorňovala a ktorú sa vždy znova pokúšala podnietiť.

Ita Wegmanová stála v duchovnom centre tohto začínajúceho liečebnopedagogického spoločenstva. S jej bytosťou bolo spojené mnohé, takže sa cítila byť skutočne súčasťou skupiny liečebných pedagógov a hovorila vždy v zmysle „my“, nikdy vo forme „vy“. Dôrazne odmietala hrať v tomto rozsiahlom spoločenskom procese úlohu sudcu. Keď sa medzi zodpovednými objavili krízy a ľudia sa na ňu obrátili s prosbami o „rozsudok“, ihneď možnosť takéhoto riešenia kategoricky odmietla a odkázala ľudí späť na seba samých a na ich vlastné možnosti objasnenia:

Iná možnosť mi vlastne neostáva, pretože to tu nemôže ísť tak ako v iných ústavoch, kde, pokiaľ sa vyskytnú nedostatky, tak sa odstráni riaditeľ alebo učiteľ a vezmú nejakého iného. To by bol trest, ale ak by som to urobila, sama by som sa tým potrestala. Nezostáva nám teda nič iného než to, že tak, ako to už v spoločenstve býva, budeme chyby spoločne niesť a spoločne sa pokúsime dať tieto chyby do poriadku. (Heinrichovi Hardtovi, 6.1.1931²²)

V zmysle celkového zámeru vytvoriť s Michaelom spojené liečbopedagogické svetové hnutie ľudí, ktorí zámerne držia pospolu („Ak je človek pripravený slúžiť Michaelovi, musí sa naňho aktívne obrátiť. Michaela nemožno dosiahnuť v pasívnej zbožnosti alebo na modlitbu orientovaným naladením, naopak dosiahneme ho len aktívnym naladením na duchovno; *vôľou sa spojíme so svojimi*“⁷), pokúsila sa Wegmanová už čoskoro po smrti Rudolfa Steinera istiť už založené pracovisko v Jene a zjednotiť tamojších ľudí. Po niekoľkých rokoch sa znova dôrazne vyslovila za návrh na zakúpenie prenajatého Lauensteinu, ktorému medzičasom v dôsledku žaloby majiteľky vo veci vystahovania nájomníkov hrozilo zrušenie a ktorý bol pre Wegmanovú i naďalej „posvätnou pôdou“, „kde raz pobýval Rudolf Steiner“ (Heinrichovi Hardtovi 31. 12. 1929¹)- V júli 1929 píše ešte raz Siegfriedovi Pickertovi úplne jasne a s ohľadom na pomery:

Kládla by som Vám veľmi na srdce, aby sa s kúpou Lauensteinu predsa začalo tak rýchlo, ako je to možné. Toto sa musí podariť. Nedokážem pochopiť, prečo sa kúpa Lauensteinu nemôže podariť, príp. sa pozemok odkúpi a potom sa pokiaľ možno hneď začne stavať. Prosím Vás, urobte všetky kroky, aby to bolo možné.

Vy a mnohí ďalší ľudia, ak sa len trochu o to zaujimate, získate predsa všade úver. Musíme mať v Jene inštitút, a to na Lauensteine, kde by mohla práca v liečebnej pedagogike správne naďalej pokračovať. Nechápem, prečo by sa Vám nemalo podariť vhodným spôsobom postaviť inštitút, keď sa Husemannovi napr. podarilo získať peniaze na veľké sanatórium, ktoré určite bude stáť viac, než ústav pre deti na Lauensteine. Huse-

mann nezháľal, kým nedal peniaze dohromady a to musíte urobiť i Vy. Teraz už nemôžeme viac čakať a každý deň, kedy sa v tomto smere nič neurobí, je dňom strateným a nemôže sa tak udiat nič dôležité, lebo nie sme v stave dať veciam pevný základ, ako sa to momentálne žiada. (5. 7. 1929¹¹)

Súčasne sa Ita Wegmanová pokúšala všetkými prostriedkami udržať pospolu skupinu liečebných pedagógov, ktorí sa stále viac dostávali do vzájomných sporov. V ťažkých situáciách síce doporučovala dočasné odlúčenie - napríklad Strohscheino- vo prechodné pôsobenie vo Wroclawi v roku 1926; napriek tomu si však naliehavo želala pokračovať v spoločnej práci z dlhodobej perspektívy. V liste Franzovi Löfflerovi z júla 1927 nachádzame tieto vety:

Nerada by som, aby Strohschein išiel vlastnými cestami, musíte zostať navzájom spojení, ako to doktor vždy chcel. (18. 7. 1927 “)

Ita Wegmanová síce nedokázala zadržať procesy rozdelenia, tieto však - vyjadrené pozitívne - viedli i k energickému rozšíreniu iniciatívy; a tak mohli byť v rokoch 1928, 1929, 1931 a 1932 pričlenené samostatné inštitúty v Pilgramshaine (Strohschein), Gerswalde (Löffler), Hamborne (Pickert) a Altefelde (Hardt). Dlhý čas sa Wegmanová tomuto vývoju - alebo skôr jeho detailom - z celej sily bránila. Keď napríklad Heinrich Hardt napriek jej odmietavému hlasu trvá na svojom altefeldskom pláne, píše mu 15. 12. 1932:

To všetko ma veľmi zaráža, pretože náhle zisťujem, že každý veci posudzuje z vlastného pohľadu a nie z pohľadu celku. A cítim, že Altefeld je rovnakým pokušením ako bolo pokušenie získať *celý* Hamborn. Podobne, ako som varovne hovorila na adresu mla-

dých ľudí, keď chceli kúpiť celý Hamborn, a predsa to urobili, vychádzajúc z názoru, že konali správne; teraz rovnako dôrazne a skutočne z vnútorného presvedčenia vravím, že Altefeld nepovažujem za vhodný, ale Vy to napriek tomu budete chcieť presadiť tak ako tí druhí a ani sa nebudete ďalej starať o to, aké ťažké následky môže mať takýto postup pre mňa. (15. 2. 1932)

„Následky pre mňa“ - čo mienila Ita Wegmanová týmito slovami? Ako jej mohli ľudia, ktorí to čítali, rozumieť? Znamenala táto formulácia „len“ to, že sa v dôsledku tejto expanzie na „perifériu“ budú problémy Ity Wegmanovej v predstavenstve ďalej zväčšovať, alebo azda to, že sa jej celková finančná zodpovednosť vystupňuje do neznesiteľných rozmerov? Ak sa na to pozrieme z historického pohľadu a so znalosťou početných písomností z jej pozostalosti, do ktorých príjemca listu ako Heinrich Hardt nikdy nemohol nahliadnuť, vzniká dojem, že Ita Wegmanová chcela takýmito formuláciami aspoň v náznakoch zaviesť reč na oveľa hlbšiu duchovnú dimenziu - „cítim, že takto medzi Vami žiť nemôžem“. Duchovná stránka jej existencie a jej pôsobnosti, ktorá súvisela s Rudolfom Steinerom a s Michaelom, a ktorú musela do všetkého zahrnúť a vo všetkom zohľadniť, mala viesť vývoj ďalej zo spirituálneho hľadiska správnou cestou. Dokázala byť Wegmanová v tomto zrozumiteľnou, chcela a smela to vôbec? Alebo sa mala i ona stále viac spoliehať na to, že sa ľudia, ktorí s ňou majú čo do činenia, stretávajú sa a spolupracujú s ňou, prebudia v tejto rovine? Na toto všetko sa dnes mô-

žeme a musíme pýtať - pýtali sa však na to liečební pedagógovia i vtedy? Čo si myslel citlivý Heinrich Hardt, keď dostal od Wegmanovej tento list?

Hoci sa Wegmanová intenzívne zasadzovala za súdržnosť ľudí, i keď kedysi kategoricky konštatovala, že podstatné nie je jednotlivé pracovisko, ale „celá pracovná skupina“, predsa si osobne a veľmi dôkladne prezrela budúce pracoviská liečebnej pedagogiky, ktoré prichádzali do úvahy alebo už boli „vydobyté“. Tieto miesta pre ňu neboli iba pozemkami, ktoré si mala vybrať a posúdiť z ekonomic-ko-pragmatických hľadísk. Chápala ich skôr ako dejinné formácie a v istom zmysle ako podstatné skutočnosti v zmysle duchovno-kultúrnej tradície, ktoré mali otvoriť priestor pre liečebnú činnosť, vychádzajúcu z nových kresťanských mystérií. V dobe veľkej finančnej krízy raz Franzovi Löfflerovi napísala:

Po poslednej návšteve, ktorú som tu vykonala, musím ešte raz zopakovať, aký nesmierne dôležitý je pre nás práve tento kúsok Teutoburského lesa. Bol by to skutočne veľký neúspech, keby sme to nezvládli a nemohol by sa presadiť duchovný zámer ohľadne Hambornu.⁻³

Obhliadka pracoviska v Altefelde spolu s Heinrichom Hardtom a Wegmanovej následná neobyčajne premýšľavá správa dáva najavo, ako dokázala skúmať jednotlivé krajiny, ako intenzívne dokázala byť prítomná a ako opatrne a sebakriticky obvykle

zaobchádzala s dojmami, ktoré mala z ich atmosféry.

Potom, čo sme boli hore v Altefelde, neustále nechávam v duchu na seba pôsobiť krajinu a celé okolie; hoci to bolo krásne, zdalo sa mi to hore preda len studené a tiež otvorené a opustené. Krátka návšteva na jednu až dve hodiny samozrejme nemusí byť smérodatná, aby sme si dokázali vytvoriť konečný úsudok o tejto oblasti. Chcela by som Vám však poradiť, aby ste predtým, než sa sem rozhodnete presťahovať, všetko ešte dôkladne preskúmali, aby ste tam dokonca ešte sami niekoľkokrát zašli alebo tam pobudli 1-2 dni. Ja sama sa nedokážem celkom zblížiť s myšlienkou, že tu kedysi boli chované kone, a neviem, či je to klam, ale túto zvieraciu astralitu tu stále ešte cítim. (Nerada by som to bez ďalšieho overenia považovala za pravdivé, mohla som sa myliť.) Aj keď v Hamborne bola hmla a v Altefelde nebola, pripadlo mi podnebie v Hamborne chránenejšie. Nechcem predbiehať, pretože skutočne ešte neviem, čo by som Vám poradila, môžem len vyzývať k čo najväčšej opatrnosti. (9. 2. 1932)

Keď si pomyslíme, že tieto miesta mali byť životným prostredím detí, ktoré sú z dôvodov svojho postihnutia málo pohyblivé a preto väčšinou neschopné cestovať, a ak si ďalej uvedomíme Wegmanovej hlboké vnímanie životného prostredia a každodenných skúseností, ktoré sa zapísali hlboko do osudu týchto detí, tak pochopíme, akú intenzívnu, starostlivú a múdru predvídavosť tu prejavila.

A zároveň; potom, čo Heinrich Hardt aj napriek všetkým jej pochybnostiam konečne rozhodol o odtrhnutí od Jeny a za Altefeld, Wegmanová ho naďalej bezvýhradne podporovala. Bola opakom pomstychtivého človeka a stála s najväčšou vernosťou pri priateľoch, ktorí s ňou boli spojení, a to i vtedy, keď títo napadali jej požiadavky a každý z nich žil úplne oddaný

svojmu vlastnému osudovému poslaniu.

Mnohé snahy o expanziu, ktoré považovala za predčasné, však Wegmanová i úspešne zastavila - „pretože inak sa môžeme dostať do takých ťažkostí a starostí, že potom už vôbec nebudeme mať možnosť dostatočne prehlbovať duchovné veci, ktoré súvisia s úspechom takýchto záležitostí“ (list Wernerovi Pachemu °, 25. 2. 1929). I Karlovi Kônigovi, ktorý už v rokoch 1929-30 pomýšľal na rozšírenie liečebnopedagogickej praxe v Prahe, píše jednoznačne odmietavo - „pretože nemáme dostatok ľudí, ktorí by dokázali zvládnuť liečebnopedagogickú prácu“. Vo svojom liste mu ďalej píše:

Ináč tieto veci skutočne nedosiahneme tak, ako ich zamýšľal dr. Steiner. (...) Dosiahneme iba veľmi veľké spovrchnenie, za ktoré nemôžem byť zodpovedná. V blízkej budúcnosti ešte nemôžeme pomýšľať na zakladanie nových pracovísk, pokiaľ nebude dostatok ľudí, ktorí sú vhodne vzdelaní. Všade chýbajú tí správni ľudia. (6. 1.1930 ¹⁾)

Týchto niekoľko „správnych“, teda schopných a tiež duchovne nadšených ľudí, sa Ita Wegmanová snažila udržať pospolu i potom, keď stále viac pracovali na rôznych miestach a v rôznych inštitúciách. Chcela, aby ľudia, činní v liečebnej pedagogike, v sebe rozvíjali „pocit bezpodmienečnej spolupatričnosti“, aby si jednotlivé pracoviská navzájom pomáhali a vnímali sa doslova ako jedno pracovisko. Keď jej raz Edmund Dreber znovu napísal o veľmi ťažkej personálnej a finančnej situácii v Gerswalde, pomohla mu týmito povzbudzujúcimi riadkami:

Tu je teda odpoveď na môj list aj bez toho, že by ste vôbec nejaký môj list dostali; som naozaj zarmútená obrazom, ktorý mi opisujete. Ale musíme tu predsa niečo rázne urobiť, aby sa situácia zlepšila. Musí sa predsa ukázať, či si inštitúty naozaj dokážu navzájom pomáhať alebo nie. Ako by som Vám mohla pomôcť? Najviac azda peniazmi? To je však niečo, čím nikto z nás nedisponuje. Nemohli by sme Vám od nás alebo z niektorého iného inštitútu poslať niekoho, kto by mohol túto prácu vykonať, aby sa aspoň pani Am- merschlägerová nezrútila? Nenašiel by sa napríklad niekto z Pilgramshainu, kto by mohol na náklady Pil- gramshainu prísť vypomôcť Gerswaldu? Veď sa na to spýtajte. Môžem im odtiaľto tiež napísať. Určite by bolo možné, že by sa jeden či dvaja spolupracovníci sem prišli zotaviť a mohli by sa na naše náklady zrekreovať, a pretože táto cesta je dosť ďaleká a stojí peniaze, za rovnaké peniaze, za ktoré sa o nich postaráme, by potom boli poslaní do Hambornu. Keď budem koncom novembra v Berlíne, nezabudnem navštíviť Gerswalde, aby som s Vami potom podrobne prebrala celú situáciu a hlavne si pohovorila s pomocníkmi a dodala im odvahy, pretože to potrebujú. Celé to viazne preto, že ľudia už nevedia kam a nemajú pocit bezpodmienečnej spolupatričnosti, ktorá je nutná, aby sme v týchto ťažkých časoch mohli niečo dosiahnuť nielen v zmyslovom svete, ale aj duchovne. Ľudia majú zážitky pra- hu, ktoré nedokážu úplne priviesť do vedomia, a to im vnáša do duše túto ťažkopádnosť. (9.11.1932”)

Ite Wegmanovej šlo o *spirituálnu súdržnosť* - *súdržnosť*, ktorá mala viesť k sociálnej prepojenosti a bratstvu a nemala byť od nich vôbec oddelená. S touto spiritualitou zaobchádzala Wegmanová veľmi prakticky. Zaviedla v domovoch tzv. „tried- nické hodiny“ a nedeľné obrady; na veľkých duchovných slávnostiach v priebehu roka pravidelne pozývala spolupracovníkov v liečebnej

pedagogike, aby prišli pracovať k nej na kliniku; energicky zasahovala, keď hrozilo, že by prílišná vonkajšia podnikavosť narušila duchovnú prácu, a aj od tých, ktorí nemohli byť v Arlesheime prítomní, požadovala vedomú myšlienkovú účasť:

Dnešný telegram od Drebbera, že sťahovanie sa má konať v piatok, ma trochu vyľakal, pretože v piatok začína stretnutie a na začiatku stretnutia sa predsa nezačneme sťahovať. Všetci so svojimi silami a myšlienkami musíte byť tu, aby ste podporili toto stretnutie, a keby sa v tento deň konalo sťahovanie, nebude to práve dobre pôsobiť. (19. 11. 1929”)

Vlastný *spojujúci* prvok tohto ezotericky založeného liečebnopedagogického hnutia, ktoré Rudolf Steiner zveril Ite Wegmanovej ako vedúcej lekárskej sekcie, súvisel vnútorne s Itinou vlastnou „bytosťou“, z hľadiska ktorej často zasahovala do priebehu udalostí.

To veľmi zreteľne vyplýva z niekoľkých listov Friedovi Geuterovi v súvislosti s jeho liečebno- pedagogickým inštitútom v Anglicku. Na adresu Geutera sa Wegmanová vyjadrovala veľmi zreteľne. Keď tamojší vývoj stagnoval a bol zriadený poradný komitét, ktorý mal uvážiť ďalší postup, pomerne bez okolkov mu píše:

Musím Vám úprimne povedať, že mám skutočný strach zo zásahu komitétu, ktorý asi nemá pochopenie pre spirituálne nevyhnutnosti. Rovnaké ťažkosti sme mali v Holle, v Sonnenhofe, mali sme ich všade, mali sme ich v Stuttgarte v tom malom dome, ale všade sme víťazne obstáli, pretože sme spirituálne nutnosti vždy kládli do popredia. A viem veľmi presne, že v podstate len ja môžem mať odvahu presadiť tieto veci. Nikdy mi neprinieslo veľké šťastie, ak som to prenechala iným. Všetko osobné vo mne

naozaj mlčí, a preto byste vo svojom liste nemali vraviť, že by ste mi nerád spôsobil to či ono, lebo mňa osobne sa tým nedotýkate, stagnácia v tejto práci však brzdi Michaelové zámery. V tejto chvíli nedokážem odhadnúť, aké to môže mať následky. Mám však v sebe iba tento jasný pocit: Dajte sa dohromady (...) a robte prácu, ktorá sa má vykonať. Myslím, že som pre Vás teraz trochu nezrozumiteľná, ale mne ide momentálne skutočne o čin, spojený s tým, čo sa zo spirituálneho hľadiska vyžaduje. Určite chápete, že ukončenie alebo čakanie, kým sa nenaskytne lepšie príležitosti, je pre mňa neprijateľné. Je to neprijateľné duchovne, a ak komitét rozhodne inak, budem konať sama, nezávisle od komitétu (...). (5. 6. 1930")

V michaelskom čase povojnového roku 1919 napísal Rudolf Steiner nasledovné verše:

*Vítazný duch, rozplameň
bezmocnosť váhavých duší.
Spál sebecko,
zažni súcit,
aby sa nezištnosť,
tá rieka života ľudstva,
vlnila ako prameň
duchovného znovuzrodenia. "*

„Mňa osobne sa tým nedotýkate, ale stagnácia v tejto práci bude brzdiť Michaelové zámery. (...) Myslím, že som pre Vás teraz trochu nezrozumiteľná (...).“

Záleží teraz naozaj na tom, či sa nájdú ľudia, ktorí majú hlbšie porozumenie pre veci, ktoré sa teraz dejú, a ktorí pochopili nutnosť, že sa tomuto daniu musí vzoprieť čosi, čo súvisí s nami a s mojou prácou. Vyslovila som tieto veci tak veľakrát, že už pre mňa čoskoro nebude možné ustavične sa k tomu znovu vracieť. Zo všetkých týchto

záležitostí som mala silný dojem: buď obstojíme, ak všetci spoločne vynaložíme ešte posledné úsilie, alebo musíme úlohy, ktoré nám dal Rudolf Steiner, považovať za nevydarené. Nechcem tým povedať, že ďalej sa nedá pracovať - prácu môžeme samozrejme vykonať vždy - ale celku je daný určitý smer, ktorý prebehol ináč, ako prebiehať mal.' (1. 3. 1932)

A v tom istom roku 1932, po svojej ceste do Grécka za mystériami, ktorá jej umožnila ďalšiu prácu, Ita Wegmanová znovu píše Geuterovi do Anglicka:

To staré a nádherné na mňa pôsobilo ako liečivý balzam a cítim sa ako znovuzrodená a dosť silná na to, aby som neomylné ďalej pokračovala v diele Rudolfa Steinera, ktoré nosím v srdci. A keď všetci pomôžete, určite presadíme časť zámerov Rudolfa Steinera, ktoré súvisia i so mnou, s mojou individualitou, aspoň toľko, kolko zvládnem naše sily, alebo toľko, kolko musíme zachrániť pre budúcnosť. Najhlbšia tragika spočíva vlastne v našom pôsobení, v tomto i v minulom živote, ale raz mi Rudolf Steiner povedal, že táto tragika bude v budúcnosti prekonaná, ba už teraz je prekonaná. Veď sa mohlo udiať všetko to, čo sa udialo! Musia tu byť i predsa ľudia, ktorí majú porozumenie, myslím porozumenie pre pôsobenie karmy.'

Vo všetkých týchto listoch sa Ita Wegmanová nikdy neodvolávala na svoju autoritu vedúcej sekcie; keď to už chcela alebo musela zreteľne dať najavo, momentálnemu partnerovi v dialógu opatrným náznakom pripomenula svoj reálny vzťah k Rudolfovi Steinerovi a svoje spojenie s mystériami Michaela - „to, čo so mnou súvisí“. Môžeme nadobudnúť dojem, že Ita Wegmanová konala alebo sa pokúšala konať vo svojich rozhodnutiach vždy z tohto pohľadu. Vo svojej bytosti prežívala svoje spojenie s Rudolfom Steinerom a pokračovala v Steinerových

duchov-

no-historických

zámeroch.

*Plody duše tie zrejú mi, keď na zemi zažité v
duchu ti posielam.*

*Potom sa mi zjaví minulé bytie v ohni sa
obšťastní, aby nadobudlo tvar, ktorý ma zahalí
v dome duchov.*

*Tak vezmi ruku duše, odovzdá ti moje ja, to
tvoje.*

A čiň, čo mi je milé.

*Bude sa to diať, akoby moje vlastné Ja viedlo
pero.TM*

** *

**Stále viac prenikajúci a presadzujúci sa národný
socializmus a fašizmus videla Ita Wegmanová prichádzať
dostatočne zavčasu, s jasnobdelým historickým vedomím
venovala maximálnu pozornosť aktuálnemu daniu vo
svete. Preto sa mu už začiatkom tridsiatych rokov
usilovala vyhnúť a presunúť liečebnopedagogické hnutie -
ak už nie celú an-**

tropozofiu - do Anglicka. Mala v úmysle sama sa do Anglicka presťahovať, aby mohla odtiaľ lepšie pôsobiť. Už v roku 1931 píše Friedovi Geuterovi:

Keby sme to skutočne dokázali urobiť tak, že i napriek pádu Nemecka - ktorý vnímam len ako otázku času - by sme tu vo Švajčiarsku nestratili kontakt so západom, zárodky antropozofie by tak mohli byť zachránené pre budúcnosť a tak by bolo možno Nemecku znovu pomáhať. Nemyslím, že sa v Nemecku momentálne ešte dá prostredníctvom antropozofickej spoločnosti urobiť viac: politicky a hospodársky sa to celé zrúti. Je to všetko pre nás neuveriteľne bolestné; bolestné však aj preto, lebo je dosť dobre možné, že za týchto okolností sa aj my dostaneme do veľmi ťažkej ekonomickej situácie. Moje úsilie uviesť v Anglicku do života kliniku, ktorej prostredníctvom by sa dalo pomáhať i z Anglicka, sa ešte nepodarilo naplniť, a myslím si tiež, že už je na to i prineskoro; so všetkým vždy prídeme neskoro. Ale napriek tomu sa pokúsime urobiť všetko, aby sme nestratili kontakt so západom. Keď všetko dobre pôjde, presuniem určite v októbri svoje hlavné bydlisko do Birminghamu, aby som odtiaľ mohla niečo podniknúť.³⁹

Od roku 1931 sa v jej listoch stále viac objavuje pojem „ostrovy“, teda liečebnopedagogické inštitúty, ktoré chcela Wegmanová upevniť, a ktoré vnímala doslova ako záruky ďalšieho trvania a nutnej obnovy celej stredoeurópskej civilizácie. V tomto zmysle sa v jednom liste zo septembra 1931, krátko po definitívnom získaní Hambornu, hovorí:

Musíme (...) nesmierne veľa pracovať na tom, aby naše inštitúty veľmi intenzívne pôsobili i v tom smere, aby sa v nadchádzajúcich ťažkých časoch stali vhodnými miestami, kde sa môže vybudovať niečo nové, čo pán doktor nazval „ostrovmi“. Mojm úsilím je budovať tieto

O tom píše 4. 11. 1932 i Wernerovi Pachemu, ktorému sa už v roku 1931 zdôverila so svojou predstavou o vojne a biede:

Neustále myslím i na to, či bude vôbec možné ešte navonok pôsobiť. Ako najlepšie mi ešte stále pripadá sanovať naše inštitúty ekonomicky a potom v nich rozvíjať živý duchovný život. Už sa nezbavím obrazu, ako cestujeme na koni z miesta na miesto. Nevie, či to čoskoro nenastane, alebo či sú tu ešte možnosti zvratu; to nedokážem povedať. V podstate by som každý inštitút rada presunula do akéhosi duchovného stavu obliehania, kam sa ľudia môžu stiahnuť, ak to bude vo svete príliš pomätené, kde sa bude môcť pracovať a odovzdávať túto prácu - či už ľuďom, alebo duchovnému svetu. Ozdravenie musí prísť práve z takýchto centier - keď by sme mali silu začať s týmto ozdravením u nás samých.⁴¹

Začiatkom roku 1933 sa dali do pohybu plány Ita Wegmanovej evakuovať z Nemecka deti predovšetkým židovského pôvodu a pre túto iniciatívu sa pokúsila získať aj svojich kolegov-lekárov. Zatiaľčo s podporou Anglicka rozvíjala plány, ako pomôcť utečencom a prijať ľudí, ktorí chceli odísť z Nemecka, prediskutovala s liečebnými pedagógmi prvé stratégie, ako obísť hroziaci zákon o sterilizácii „postihnutých“ detí. Zároveň sa snažila navonok deklarovať inštitúty ako čisto lekárske zariadenia, aby ich mohla udržať pri živote tak dlho, ako to len bude možné. Krátko po prevzatí moci Hitlerom, 5. 2. 1933, to ihneď oznamuje Erichovi Kirchnerovi, ktorý sa vtedy zdržoval v Hamborne:

Pre Nemecko teraz vlastne neprichádza do úvahy nič viac,

než vybudovať opatrovateľské miesta pre budúcnosť a upevniť ich, pretože budú možno jedinými miestami vzdelávania. Tiež by sa muselo veľa zmeniť v medicínskom zmysle, pretože lekárstvo bude určite tolerované, ak sa dá pedagogický prvok pod kontrolu. (...) To, že sa Hitler dostal k moci, je zlé, ale nedá sa s tým nič robiť. Boli sme však príliš slabí a to sa nám trpko vypomstí. (...) Ale možno sme už tak ďaleko, že vy všetci ospevujete Hitlera, a ja som aj v tomto sama, kto vie?⁴²

Ita Wegmanová bola v mnohom ohľade veľmi *sama*. Avšak vo vzťahu k národným socialistom v spoločenstve liečebno-pedagogických pracovníkov pretrvávala i naďalej jednota. Ako odpoveď na spomínanú Wegmanovej otázku v liste adresovanom Kirchnerovi pôsobili slová Wenera Pacheho, ktoré prišli do Arlesheimu len o desať dní neskôr: „Chceli by sme Vás ešte raz poprosiť, či by ste sa nemohli zariadiť tak, aby ste na spiatočnej ceste z Anglicka cestovali cez Hamborn a mali tu triednickú hodinu. Keď som predvčerom večer stál na Wittenberskom námestí v Berlíne, kde rovnako ako i na mnohých iných verejných miestach z ampliónov zaznieval Hitlerov prejav a takmer tu prevládla moc Ahrimana, mal som odrazu pocit pokoja a úplnej dôvery; to všetko bolo tak silné, že som náhle unikol neodolateľnému čaru tohto zlého násilia. Pocit, že naša vec nikdy nezanikne.“⁴³

V rámci ďalších ochranných opatrení proti národným socialistom podnietila Ita Wegmanová väčšiu názavislosť jednotlivých inštitútov - obmedzila alebo dokonca prerušila korešpondenciu („Moje listy budú teraz často otvárané“⁴⁴); ale súčasne sa pokúšala posilňovať vnútornú duchovnú vzájomnosť

jednotlivcov:

V týchto časoch je veľmi dôležité, aby sme všetci navzájom dobre vychádzali a aby sme si aspoň uvedomovali, že hlboko v našich dušiach existujú naozajstné, dobré vzájomné vzťahy, a to, čo prípadne vyvoláva nedorozumenia, nesúvisí s našou najvnútornejšou podstatou. (Henrichovi Hardtovi, 12. 5. 1933⁴⁵)

Dva mesiace predtým sa Wegmanová vyjadrila na adresu anglických spolupracovníkov Geutera a Wilsona týmito slovami:

Situácia v Nemecku je mimoriadne vážna a je veľmi dôležité, že sa týmito vecami zaoberáme a tiež v myšlienkach posielame pomoc priateľom, ktorí to vo svojej ťažkej situácii veľmi potrebujú. V budúcnosti asi budeme musieť vybojovať veľký boj za to, aby si všetky inštitúty udržali slobodu, ktorú mali doteraz. Chcela by som Vás ešte raz naozaj, skutočne zo srdca poprosiť, aby ste vo svojich myšlienkach všetko, čo súvisí s našou prácou, udržali v jednote a pokiaľ možno sústredili svoje myšlienky na tento celok, pretože to, čo máme ako skupina lekárov a liečebných pedagógov presadiť a zachovať ďalej, sa môže presadiť len ako jednota, dokonca ako jednota, prerastajúca z Anglicka sem. (7. 3. 1933⁴⁶)

Zatiaľčo sa v Nemecku - podľa slov Wegmanovej - mnohí antropozofovia „z prílišnej horlivosti a oportunistiky“ napojili na NSDAP, hľadala Ita Wegmanová neustále nové riešenia problémov v Anglicku, ktoré sa stávali čoraz naliehavšími; chcela, aby sa tu a neskôr i v Amerike antropozofia udomácnila, upevnila a bola schopná prežiť.

Zostáva pre mňa stále veľkou otázkou, ako sa proti všetkým týmto veciam brániť, a vnútorne ma napadá odpoveď, že by sme mali azda doviest priateľov v Ne-

mecku tak ďaleko, aby sa ocitli vo vnútornej obrane a aby v cudzine vzniklo pokiaľ možno silné antro- zofické hnutie, na ktoré sa ešte mnohí budú môcť napojiť. (22. 6. 1933, Friedovi Geuterovi⁴⁷)

O dva týždne nato sa v ďalšom liste s osobitným dôrazom a s ohľadom na pasivitu a rozhádzanosť v Dornachu uvádza:

Pripadá mi, že musíme vynaložiť všetky sily na to, aby sme v Anglicku vybudovali veľmi silné, pevné centrum, a aby sme, vychádzajúc odtiaľ, mohli oživiť znovu pravú antropozofiu bez kompromisov. Odniekdiaľ predsa musí prísť michaelský impulz, aby sme porazili nacionalizmus, ktorý sa chce všade udomáčniť. Prirodzene, zámer bol taký, že tento michaelský impulz by mal vyžarovať odtiaľto, z Dornachu, ale ako tak rozmýšľam, na to tu už viac niet miesta. A tak sa musíme pokúsiť - teda aspoň ja to musím urobiť - dať michaelským impulzom možnosť ožiť ešte raz niekde inde. (9. 7. 1933⁴⁸)

Ako všetci pred rokom, ani Ita Wegmanová po celý rok 1933 neodstúpila od svojich anglických plánov, napriek početným neúspechom a sklamaniam, ktoré prežila. Opakovane cestovala na ostrovy a pokúšala sa najrozličnejším ľuďom a zoskupeniam priblížiť svoj existenčný zámer, avšak nikdy sa to v dostatočnej miere nepodarilo. A tak koncom roku 1933, po návrate z poslednej cesty po Anglicku, bilancuje a v pozoruhodnom vianočnom liste Friedovi Geuterovi píše:

Keď som cestovala z Anglicka do Nemecka cez Holandsko a autom som z Kolína vyšla do okolia Ham- bornu, bola som uchvátená duševnosťou, ktorá sa zniesla na túto oblasť. Bol to zážitok, aký som ešte nikdy nemala, že by som priamo z Anglicka vkĺzla rovno do nemeckej krajiny; pretože som sa inokedy vždy zdržala v Holandsku, nepripadlo mi to také ako tentokrát. Zároveň mi však bolo úplne jasné i to, že táto oduševnelosť, ktorá tu ešte všade

je, pretože ju ľudia ešte majú (inak by nebola v atmosfére), že táto oduševnenosť bude postupne zničená. Mocní budú robiť všetko pre to, aby bola z väčšiny Nemcov duša vyhnaná a aby sa zriekli svojej duše - podobne ako bol duch popretý v Konštantinopoli, tak sa to určite stane i duši v Nemecku. Od týchto čias nie sme určite veľmi vzdialení. Aj inštitúty pôsobili dojmom oduševnenosti. Človek bol odkázaný viac sám na seba.

To, čo sa tam prejavovalo, bola túžba po súdržnosti, ktorá sa silne spájala so spiritualitou. Ľudia boli zvnútornenejší a silnejší než pred niekoľkými mesiacmi. Altefeld som navštíviť nemohla, pretože na to nezostal čas, niekoľko spolupracovníkov však prišlo do Hambornu. Z Hambornu som potom pricestovala do Gerswalde, kde bola podobná nálada.

Löffler

prekypoval pracovnou energiou a odvážnym chovaním. Na čele s Löfflerom skutočne dokázali povedať vo voľbách rozhodné „nie“, čo považujem za výnimočne odvážne, i keď azda nie za múdre. Doteraz sa v súvislosti s tým nestalo nič, okrem toho, že im bola vypovedaná hypotéka. Ostatné inštitúty nejako prekĺzli, či už dobre alebo s ťažkosťami.

Aj v Berlíne je možné pracovať, ale práca sa nemôže prejavíť navonok, je to skôr akési obrátenie sa do vnútra. Ak to takto bude môcť ísť ďalej, celé skupiny ľudí budú zaiste môcť prečkáť vývoj, ktorý teraz v Nemecku prebieha. Musíme si však plne uvedomiť, že rozriešenosť, hlavne v Nemecku, pokračuje ďalej a že zlepšenie vonkajšieho stavu nemôže v žiadnom prípade nastať v najbližšej budúcnosti, s tým sa musíme s odovzdanosťou vyrovnáť. Ak sa Goetheho „umri a buď“ už nedá považovať za reálne, potom v tomto čase nemožno žiť. Taká je teda situácia na kontinente.

Robím si veľké starosti aj o Anglicko a Londýn, lebo mojou snahou je - hoci sa na našom kontinente chystá zrútiť všetko, čo je duševnosťou a duch sa spája s inými duchovnosťami, ktoré nie sú naše - vybudovať v Anglicku miesta, kde by ľudia ešte dokázali žiť v slobode, čo Rudolf Steiner postavil pre ľudstvo ako ideál, ale zdá sa, že sa to nedá zrealizovať. To, čo som chcela a videla ako záchranu, bola predstava, že vznikne akýsi živý kruh prebudených ľudí, zahrnujúci i sily umierania, ktoré tu sú, a z ktorého by mal povstať nový život; kruh, ktorý spočíva v tom, že v rôznych krajinách vzniknú doslova pevnosti a hrady Grálu, obývané ľuďmi - a tí sú predsa natoľko pohybliví, že môžu prechádzať z jedného miesta na druhé. Toto, správne uskutočnené, som videla ako nový zväzok s Michaelom, skrze ktorý by sme mohli priniesť do sveta niečo nové, aby bol umožnený nový život, ktorý chce vzniknúť. Avšak realizácia, zdá sa,

naráža na veľké ťažkosti. Už len to, že sa ľudia nedostanú slobodne na druhú stranu; okrem toho anglické duše nemajú pre takéto rozsiahle dianie veľa dôvery. To sa dá samozrejme s ohľadom na anglickú solidnosť dobre pochopiť a človek s tým musí počítať. Len je deprimujúce, že duchovný svet vyžaduje toto nové a nepozerala na ony národné charakterové vlastnosti, ktoré v podstate vznikli tu na zemi, takže to, čo musí byť, je požiadavkou a ľudia to musia robiť; či sa to podarí alebo nepodarí, záleží prirodzene na tom, či si skutočne dosť ľudí túto nutnosť dokáže uvedomiť. Sú tu ešte ťažkosti s rozšírením Kent Terrace a myslím, že tu by sme sa mali vydať opatrnejšou cestou a upustiť od toho. Bez absolútnej podpory, nielen finančnej, ale i dobrej vôle - vyvolanej nutnosťou - nemôže na tomto rozširovaní spočinúť požehnanie.

A tak musíme asi v pokoji vyčekať, až budú ľudia vo svojom vývoji tak ďaleko, že uvidia tieto nutnosti a potom sa s nimi úplne stotožnia. Chcela by som sa vyhnúť akejkolvek činnosti, o ktorej by sa iní mohli domnievať, že vychádza z mojej vôle, pretože to nie je moja vôľa.

Dúfam, že budete mať pekné Vianoce; isté je, že Kristus je dosiahnuteľný ľahšie ako kedykoľvek predtým. (18. 12. 1933⁴⁹)

Liečebnopedagogické domovy v Nemecku mohli aj napriek národno-socialistickej vláde a nadchádzajúcej vojne ešte dlho pracovať pričinením veľkej osobnej odvahy spolupracovníkov, ktorí boli stále viac odkázaní sami na seba a museli trpieť domové prehliadky a vypočúvania. Arlesheim vo Švajčiarsku bol náhle veľmi ďaleko, Ita Wegmanová bola však v duchu pri ľuďoch, ktorí sa zoskupili okolo detí, chránených v rámci liečebnej pedagogiky.

Od roku 1940 žila v Casa Andrea Cristoforo pri Ascone v kantóne Tessin, medzi niekoľkými spolupracovníkmi, početnými pacientmi, utečencami a dušami bez domova, ktorých ako lekárka všetkých ošetrovala a intenzívnou duchovnou prácou sa ich pokúšala previesť cez katastrofálne časy. Raz za týždeň s nimi cestovala do neďaleko ležiaceho liečebnopedagogického detského domova „Motta“ v Brissagu. Nora von Baditzová píše o tom vo svojich spomienkach takto: „Deti šťastne vyskakovali pani doktorke Wegmanovej do náruče; všetky ju milovali. A na každom z nich spočíval jej starostlivo milujúci pohľad, stále nové liečebné počiny jej povznášali srdce. Po návrate do Ascony bola potom v Čase Andrea Cristoforo o to veselšia, pri stole rozprávala o deťoch s tou najvrúcnejšou srdečnosťou.“⁵⁰

Ita Wegmanová teda žila odlúčená od svojej arlesheimskej kliniky, „Sonnenhofu“ a ďalších liečebnopedagogických inštitútov v rôznych krajinách. Už niekoľko rokov domovy pracovali samostatne, už dlho ich nenavštívila. A predsa - Rudolf Steiner jej osobne prenechal zodpovednosť za lekársku sekciu, a všetko, medicína i liečebná pedagogika, bolo v ezoterickom i exoterickom zmysle spojené s ňou. V štyridsiatych rokoch mohla byť rada, keď ešte vôbec dostala správu o samostatných iniciatívach a aktivitách jednotlivých ľudí, ktoré existovali naďalej aj napriek vojne; tieto správy boli väčšinou prosbami o schválenie nejakého plánovaného zámeru. Ita Wegmanová už dlho trpela týmto stavom, ktorý duchovne pociťovala (a nutne musela pociťovať) ako

neznositeľný. Veď oddeľovanie a zakladanie nových pobočiek, vychádzajúcich zo srdca pôvodnej liečebnopedagogickej spoločnosti a z aktivity Albrechta Strohscheina, Siegfrieda Pickerta a Franza Löfflera, sa uskutočnilo i proti jej vôli - a potom nasledovalo niekoľko ďalších. Keď jej v lete 1942 liečebný pedagóg Werner Pache zo „Sonnenhofu“ predložil pomerne skromný návrh, ktorý sa týkal plánovaného kurzu ďalšieho vzdelávania na klinike, Ita Wegmanová to prvýkrát veľmi dôsledne zhodnotila a napísala mu:

Došla som k presvedčeniu (a vyslovil to už aj Rudolf Steiner, hoci vtedy som mu to až tak neverila), že lekárske a liečebnopedagogické aktivity by mali byť veľmi pevne spojené so mnou, že všetky iniciatívy majú vychádzať odo mňa, majú byť nápomocné iným a ich iniciatívy by mali byť zosúladené s mojimi. Sama som bola vždy trochu neistá, či to je tak správne a z tohto dôvodu som niekedy uznávala aj iniciatívy iných, napriek vnútornému hlasu, ktorý bol proti tomu; veľa premýšľam o tom, čo sa stalo so Steinom a Koliskom a o mnohých iných veciach. Väčšinou z toho ale nevzniklo to, v čo som dúfala ja sama a iní. A tak som došla k presvedčeniu, ku ktorému prispeli i dlhoročné skúsenosti, že to, čo povedal Rudolf Steiner, je naozaj pravda a teraz sa toho nechcem vzdať. Naopak, musí to prebiehať tak, že ak chcú ľudia so mnou naďalej pracovať, musia tieto iniciatívy vychádzať odo mňa, a keď to budú iniciatívy iných, mali by sa najprv prediskutovať so mnou; ak budú prebiehať v súlade s mojimi a ja sa budem môcť s navrhovanými iniciatívami úplne ztotožniť (i čo sa týka času a práce), až potom by sa mali uskutočniť. Teraz musíme ísť touto cestou a nie tak, že mi niekto niečo navrhne, čo všetci zo svojho pohľadu považujú-

jete za najlepšie, ja to však zo svojho hľadiska nebudem považovať za vhodné a budem preto postavená do situácie, že „všetkým sa nám to zdá byť dosť dobré, teraz sa len Vy máte s tým stotožniť, aby to vychádzalo akoby z Vás; a ak to nepôjde, potom to urobíme po svojom“. Aj keď to vo Vašom liste nie je tak napísané, predsa to v ňom je. Som tým postavená do situácie, kedy sa mám buď správať opozične, alebo - aj keď sa mi to časovo ani pracovne vôbec nehodí - radšej spolupracovať, aby to, čo raz Rudolf Steiner uviedol do života, nespovrchnelo a postupne sa to odo mňa neoddelilo. A faktom je, že o toto oddelenie sa určité duchovné sily budú veľmi snažiť - Rudolf Steiner hovoril aj o tom.

Nuž, tak to teda vyzerá, milý pán Pache. (25. 7. 1942⁵¹)

Aj keď Werner Pache na jej nemalé prekvapenie s týmito zásadnými myšlienkami vo svojej odpovedi súhlasil, o niekoľko týždňov sa Ita Wegmanová dozvedela, že „Sonnenhof“ (bez akejkoľvek konzultácie s ňou) odmietol prijatie štyridsiatic vojnu postihnutých detí. Wegmanová bola zhrozená z toho, že ju aj napriek súhlasnej odpovedi na list z 25. júla v tejto tak dôležitej záležitosti úplne ignorovali.

Nanajvýš ma udivuje, ako v liste, ktorý ešte nie je tak starý, hovoríte o týchto veľkých plánoch, že niečo také by sa nám raz mohlo stať, ale keď to potom nastane, zbabelo zvesíte hlavu a odmietnete to bez toho, aby ste sa so mnou poradili. (20. 8. 1943⁵²)

Pre Wegmanovú bolo nepochopiteľné, ako mohli túto pomoc odoprieť, najmä keď i Červený kríž prisľúbil finančnú pomoc a všetky antropozofické

zariadenia bojovali o prežitie. Ita Wegmanová v žiadnom prípade neakceptovala protiargumenty, podľa ktorých by počet detí antropozofické zariadenie preťažil a tak ďalej; aj napriek hlasovaniu v Arlesheime sa samostatne pokúsila o prijatie detí. 20. augusta však Wernerovi Pachemu napísala:

Odmietli ste jedinečnú príležitosť a nekonali ste v zmysle duchovných síl, ktoré nám chceli pomôcť napredovať. Napredovať neznamená ustúpiť ťažkostiam z cesty, ale ťažkosti prekonať, pretože tým sa dostaneme ďalej.⁵³

Na adresu liečebnej pedagogičky Helene Eugsterovej, ktorá tiež pracovala v "Sonnenhofe", sa v liste z toho istého dňa uvádza:

Zúčastňujete sa na tom všetci, a tak zaostávame kvôli výstrednostiam a prekážkam, ktoré sa v tom skrývajú a kvôli ktorým mnohí liečební pedagógovia už stratili sily a možno sa kvôli nim zrúti i Pache. Prijatím vojnu postihnutých detí v žiadnom prípade nestratíme svoje poslanie v liečebnej pedagogike, naopak, práve na tom sa dnes zakladá, a keď to nepochopíme, nekráčame veľkým krokom s touto dobou. Môžete si byť istá, že s vami nebudem robiť malé kroky, ale chcem zostať pri veľkých.⁵⁴

Ita Wegmanová zostala po celý život pri „veľkých krokoch“, a to i v oblasti liečebnej pedagogiky, na-

priek všetkým prekážkam svojho okolia a ducha času. Zem opustila iba šesť mesiacov nato, v Arlesheime, v prenosnom drevenom dome, ktorý jej postavil Rudolf Steiner. V tento deň, 4. marca 1943, si jeden liečebný pedagóg v ďalekom Škótsku napísal do svojho denníka: „Tak vstúpila do duchovného sveta táto dobrá a veľká žena, možno najlepší priateľ Rudolfa Steinera. Priateľ, ktorý ho počas jeho choroby opatroval dňom a nocou, centrum novej medicíny, novej liečebnej pedagogiky. Lekár a pomocník, ktorý mnohým ľuďom poradil. Pomocníčka a materinská priateľka tu už nie je. Je mi, akoby mi prežali v mojom vnútri živý nerv.“⁵⁵ Ita Wegmanová Karlovi Kónigovi veľmi pomohla, priviedla ho na cestu, i na cestu camphillu do Škótska. Rovnako ako mladí liečební pedagógovia na Turíce 1925, i Kónig vedel o reálnom spojení Ity Wegmanovej a Rudolfa Steinera, o jej veľkosti a duchovnosti, ktorou naďalej pokračovala v jeho diele, a to práve tam, kde sa malo pomáhaťpostihnutým ľuďom v ich osude.

*Plody duše tie zrejú mi,
keď na zemi zažitú v
duchu ti posielam.*

*Potom sa mi zjaví
minulé bytie, v ohni sa
obšťastní, aby nadobudlo
tvar, ktorý ma zahalí v
dome duchov.*

*Tak vezmi ruku duše,
odovzdá ti moje ja, to
tvoje.
A čiň, čo mi je milé.*

*Bude sa to diať, akoby
moje vlastné Ja, viedlo
pero.*

Peter Selg

Poznámky

- ¹ Siegfried Pickert: *Ita Wegmans Wirken am Beginn der heilpädagogischen Arbeit (Pôsobenie Ity Wegmanovej na začiatku liečebnopedagogickej práce)*. V: Andreas Grunelius u. a. (hrsg.): *Ita Wegmans Erdenwirken aus heutiger Sicht (Pozemské pôsobenie Ity Wegmanovej z pohľadu dneška)*. Arlesheim ²1980, s. 61n., zvýraznenie autor.
- ² Ita Wegman: *An die Freunde (Priateľom)*. Arlesheim ³1986, s. 35.
- ³ Rudolf Steiner: *E in Stück aus meiner englischen Reise (Z mojej anglickej cesty)*. V: Goetheanum. Heft 5/1923, s. 34.
- ⁴ List Albrechta Strohscheina Rudolfovi Steinerovi. Rudolf Steiner Nachlassverwaltung (Správa pozostalosti Rudolfa Steinera), archív korešpodencie.
- ⁵ Rudolf Steiner: *Konstitution der Allgemeinen Anthroposophischen Gesellschaft und der Freien Hochschule für Geisteswissenschaft (Konštitúcia Všeobecnej antropozofickej spoločnosti a Slobodnej vysokej školy pre duchovnú vedu)*. GA 260a. Dornach ⁵1987, s. 307.
- ⁶ Správa pozostalosti Rudolfa Steinera, archív korešpodencie.
- ⁷ Tamže.
- ⁸ August Forel: *Die sexuelle Frage (Sexuálna otázka)*. München 1913. Cit. p. Klaus Dörnera: *Tödliches Mitleid (Smrtiaci súcit)*. Gutersloh ²1989, s. 32.
- ⁹ August Forel: *Der Weg zur Kultur (Cesta ku kultúre)*, Leipzig 1924. Cit. p. Klaus Dörnera, pozri poznámku, s. 30.
- ¹⁰ Rudolf Steiner: *Heilpädagogischer Kurs (Liečebnopedagogický kurz)*. GA 317. Dornach ⁷1990, s. 189.
- ¹¹ Archív Ity Wegmanovej.
- ¹² Tamže.
- ¹³ Cit.p. Emanuela Zeylmans van Emmichovena: *Wer*

war Ita Wegman. Eine Dokumentation (Kto bola Ita Wegmanová. Dokumentácia). Zväzok 2. Dornach ²2000, s. 323.

- ¹⁴ Archív Ity Wegmanovej.
- ¹⁵ Tamže.
- ¹⁶ Tamže.
- ¹⁷ Tamže.
- ¹⁸ Tamže.
- ¹⁹ Tamže.
- ²⁰ 11. 3. 1929, tamže.
- ²¹ Cit. p. Emanuela Zeylmans van Emmichovena, pozri poznámku 13, zväzok 2, s. 251n.
- ²² Archív Ity Wegmanovej. Aj pri ťažkostiach, ktoré sa medzi lekármi vyskytli, jednala Wegmanová, keď sa jej opýtali, týmto spôsobom: „Dostanete odo mňa vždy a stále tú istú odpoveď, že musíme navzájom diskutovať o tom, aké sú tu možnosti. Keby to všetci ľudia naozaj robili, potom by všetko šlo oveľa lepšie.“ (Ludwigovi Engelovi, 21. 10. 1937.)
- ²⁴ Archív Ity Wegmanovej.
- ²⁵ Tamže.
- ²⁶ Tamže.
- ²⁷ Tamže.
- ²⁸ Tamže.
- ²⁹ Tamže.
- ³⁰ Tamže.
- ³¹ Tamže.
- ³² Tamže.
- ³³ Tamže.

- ³⁴ Tamže.
- ³⁵ Rudolf Steiner: *Mantrische Sprüche. Seelenübungen II (Mantrické verše. Duševné cvičenia II)*. GA 268. Dornach 1999, s. 73.
- ³⁶ Friedovi Geuterovi. Archív Ity Wegmanovej.
- ³⁷ 16. 5. 1932. Archív Ity Wegmanovej.
- ⁸ Tamže.
- ³⁹ Tamže.
- ⁴⁰ Friedovi Geuterovi. Archív Ity Wegmanovej.
- ⁴¹ Tamže. 13. 12. 1931 si Werner Pache zaznamenal do svojho denníka niektoré výroky Ity Wegmanovej: „Veľa ľudí v Nemecku sa muselo učiť čakať a byť trpezlivými. Byť úplne Kristus. Našou úlohou už nie sú vojny, ale kresťanstvo. (...) Videla priamo takýto obraz: Keď sa pozrieme na Nemecko, vidíme ľudí znovu na koňoch, ako sa na koňoch a vozoch navštevujú, jazdia krajinou, alebo chodia pešo.“ Cit. p. Thomasa Meyera: „*Vom Fortwirken der Weihnachtstagung*“. Werner Pache und Ita Wegman („O následnom účinku vianočného zjazdu“. Werner Pache a Ita Wegmanová). V: Zur anthroposophischen Heilpädagogik und Sozialtherapie (K antropozofickej liečebnej pedagogike a sociálnej terapii), Heft 4, 12/1991, s. 24.
- ⁴² Tamže.
- ⁴³ List z 12. 2. 1933. Archív Ity Wegmanovej.
- ⁴⁴ Erichovi Kirchnerovi z 30. 1. 1934. Archív Ity Wegmanovej.
- ⁴⁵ Archív Ity Wegmanovej.
- ⁴⁶ Tamže.
- ⁴⁷ Tamže.
- ⁴⁸ Tamže.
- ⁴⁹ Cit. p. Emanuela Zeylmansa van Emmichoven, pozri poznámku 13, zväzok I, s. 191nn.
- ³⁰ Nora von Baditz: *Ascona*. V: *Erinnerungen an Ita Wegman (Spomienky na Itu Wegmanovú)*, vydané Klinicko-terapeutickým inštitútom Arlesheim. Arlesheim 1945, s. 66.
- ⁵¹ Archív Ity Wegmanovej.
- ⁵² Wernerovi Pachemu. Archív Ity Wegmanovej.
- ³³ Tamže.
- ⁴ Helene Eugsterovej 20. 8. 1942. Archív Ity Wegmanovej.
- ⁵³ Cit. podľa: Hans Müller-Wiedemann: *Karl König: Eine mitteleuropäische Biographie im 20. Jahrhundert (Karl König: Jeden životopis zo strednej Európy 20. storočia)*. Stuttgart 1992, s. 204.